

ทุกข์

ทุ = น่าเกลียด

ข์ = ว่างเปล่า

เป็นที่ตั้งแห่งทุกข์มากมาย
หาประมาณมิได้

ทุกข์ = น่าเกลียดเพราะเป็นที่ตั้งแห่งอุปัทวะมิใช่
น้อย และว่างเปล่า เพราะเว้นจากความยั่งยืน

ความสุข ความงามและอิตตา

ทุกข์ ตามไวยากรณ์ แปลว่า ทนได้ยาก

ทนสภาพเดิมไม่ได้
ต้องรีบตีไป

ทุกข์โดยคำศัพท์

อุปัทวะ มหันตภัยมากมายเต็มไปหมด ภัยทั้งหลายมิได้เพราะมีขันธ ๕
ถ้าหยุดการสืบต่อของขันธ ๕ ได้ก็จะพ้นจากภัยทั้งหลาย

ทุกข์โดยอรรถ

ทุกข์

๑. บิบบัน (ปีฬนฏโฐ) ส่องถึงทุกข์
๒. อันปัจจยปรุ่แต่ง (สงขตฏโฐ) ส่องถึงสมุทัย
๓. ทำให้เร่าร้อน (สนตปาฏโฐ) ส่องถึงมรรค
๔. แปรปรวน (วิปริณาฏโฐ) ส่องถึงนิโรธ

ปีฬนฏโฐ

บิบบัน เป็นตัวทุกข์แท้ๆที่ถูกบิบบัน โดยทุกข์ทั้ง ๑๒ กอง เบียดเบียน ทำลาย เป็นนั้กฆ่า เป็นเพศฆาต เห็นบิบบันแล้วไม่เครียด แต่เบื่อหน่าย คลายกำหนด ต้องเห็นจริงๆจึงจะถอนได้ เพราะหลงมานานแล้ว จะจากสิ่งที่เรารักและอาวรณ์ที่สุด สิ่งนั้นจะต้องเห็นโทษจริงๆ เห็นความวิบัติจริงๆจึงจะอยากพ้น

สงขตฏโฐ

สมุทัยเป็นตัวปรุ่แต่งให้ทุกข์เกิดขึ้น ส่องถึงตัณหา ถึงสมุทัย หากจะสาวหาเหตุให้วิ่งไปที่ตัณหา ตัณหา อวิชชา อุปาทาน สังขาร กรรม ไม่เคยหยุดปรุ่แต่งเลย ทั้งอดีต ปัจจุบัน อนาคต

ทุกข์โดยลักษณะ

ทุกข์

มีการเบียดเบียน เป็นลักษณะ บิพัญญู

มีความให้เร่าร้อน เป็นกิจ

มีปวัตติ เป็นปัจจุภูฐาน

ร้อนเพราะไฟคือราคะ โทสะ โมหะ ร้อน

เพราะชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ฯลฯ

บิพัญญู เป็นลักษณะ

มีความเกิดเป็นธรรมดา มีความแก่เป็นธรรมดา ทุกข์ต้องเบียดเบียนบีบคั้น ทุกจุดของกระแสชีวิต ชั้น ๕ มีการเกิด มีการแก่ มีการเจ็บ มีการตาย ฯลฯ

มีความเร่าร้อนเป็นกิจ

มีการหมุนเวียนเปลี่ยนไปตลอด จากกิเลส ราคะ โทสะ โมหะ ผู้การทำความ ทำกรรมได้วิบาก วิบากมีกิเลสซ่อนอยู่ เปลี่ยนแปลงไปไม่จบสิ้นและไม่หยุดหมุน หน้าที่ของทุกข์ต้องหมุนไปในวัฏฏะ ในกามภพ รูปภพ อรูปภพอย่างไม่จบสิ้น

ลำดับการแสดง พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องทุกข์ก่อน

ทุกข์

ตรัสไว้ลำดับแรก เพราะ

๑. เป็นสิ่งจจะที่รู้ได้ง่าย เพราะเป็นของหยาบ และสาธารณะ แก่สัตว์ทั้งปวง
๒. เพื่อให้เกิดความสังเวช แก่พวกสัตว์ผู้ยินดีและปรารถนาความสุขในภพ

ทุกข์โดยความไม่หย่อนไม่ยิ่ง

ทุกข์

๑. ความเป็นไปแห่งทุกข์ (ปวัตติ)
๒. เป็นวัตถุแห่งตัณหา
๓. เป็นวัตถุแห่งอาลัย
๔. เป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ (ปริยญฺเอยธรรม) **ปัญญา**รอบรู้กำหนดรู้

ความเป็นไปแห่งทุกข์ เรียกว่าปวัตติ
กลิ้งไปในกามภพ รูปภพ อรูปภพ
กลิ้งไปในวิภวภูมิจะ กลิ้งไปในสังสารวัฏ

ทุกจุดของชั้น ๕ เป็นวัตถุแห่งตัณหา
คือตัณหาสร้างมาด้วย เป็นอารมณ์ของตัณหาด้วย ตัณหาเข้ามายึดถือด้วย

คำถาม จักขุวิญญานเป็นที่ตั้งของตัณหาอย่างไร

จักขุวิญญาน เป็นธรรมชาติที่เกิดร่วมกับบุเบคาเวทนา มีความไม่รู้อยู่อย่างนั้น ปรารถนาจะให้จักขุวิญญานเที่ยง ปรารถนาจะได้จักขุวิญญานที่มีคุณภาพเห็นสีที่ดี เป็นของเรา เป็นตัวเรา เป็นอัตตาของเรา จึงทำกรรมที่ทำให้ได้จักขุวิญญานที่ดี เช่นจักขุวิญญานของเทวดา จักขุวิญญานของพรหม

เป็นที่ตั้งของตัณหาได้ เวทนาในจักขุวิญญานเป็นที่ตั้งของตัณหา สัญญาในจักขุวิญญานเป็นที่ตั้งของตัณหา สังขารชั้น ๖ ในจักขุวิญญานเป็นที่ตั้งของตัณหา จักขุปสาทเป็นที่ตั้งของตัณหาได้

วัตถุประสงค์ความอาลัย

สัตว์ทั้งหลายที่ยังอาลัยในทุกขสัจจะด้วยอานุภาพแห่งสมุทยสัจจะ

ในจักขุประสาท เป็นชาติทุกข์ ชราทุกข์ พยาธิทุกข์ มรณทุกข์ โสกะ ปริเทวะ
ทุกขะ โทมนัส อุปายาส ฯลฯ



ต้องมนสิการกำหนดรอบรู้ด้วยปัญญาให้ละเอียดและพิศดารจึงจะ
ไถ่ถอนตัณหา อวิชชา อุปาทาน สังขาร กรรม ต่อไปจะได้ไม่ประกอบ
สมุทยสัจจะอีก

ปริญญเอชธรรม

ทุกข์ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องชยยามาก ว่ากำหนดรู้รูปชั้น
ภายนอกอย่างไร รูปชั้น ภายนอกอย่างไร เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขาร
ชั้น วิญญาณชั้น ภายในภายนอก หยาบละเอียด เลวประณีต ไกล ใกล้
มองทุกมุม มองด้วยความเป็นชั้น อายตนะ ธาตุ สัจจะ อินทรีย์ ปฏิิจจสมุ
ปปบาท ทุกแง่ทุกมุมเพื่อไถ่ถอนกิเลสได้

ทำไมเราต้องกำหนดความตาย

เพราะเรายังไม่พ้น ต้องพบกับความตาย
เกิดกับตายไม่ต่างกัน ต้องไปกำหนดรอบรู้

ทุกข์โดยกิจแห่งญาณ

สังขญาณ มี ๒ อย่าง

๑. อนูปาทญาณ คือ ญาณที่รู้สังขจะโดยลำดับ
๒. ปฏิเวธญาณ คือ ญาณที่แทงตลอดสังขจะเป็นโลกุตตระ

ทุกข์

ทุกข์ญาณที่เป็นโลกียะ

๑. ย่อมห้ามสักกายทิฐิที่เป็นปริยฐาน
๒. ย่อมห้ามการปฏิบัติผิดในผล คือ ความสำคัญผิด (วิปัสสนาขั้นที่ ๕ ว่า สุขะ, นิจจัง, สุข และเป็นอนัตตา)
๓. สำเร็จด้วยสวามมยญาณ, สัมมสนญาณ, ปฏิเวธญาณ, ปัจจเวทณญาณ

ทุกข์ญาณ

อนูปาทญาณ เป็นญาณใน โลภีเยทั้งหมด
คือตั้งแต่กัมมัสสกตาสัมมาทิฐิ ฌานสัมมาทิฐิ วิปัสสนาสัมมาทิฐิ
เรียกว่าอนูปาท คือญาณที่รู้สังขจะโดยลำดับ



การที่จะเราเข้าไปรู้ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์
วิญญาณขันธ์ ญาณปัญญาที่จะเข้าไปเห็นความจริงของกระแสชีวิต
เพื่อจะห้ามสักกายทิฐิที่เป็นปริยฐาน

สักกายทิฐิ

วิตถิม
ปริยฐาน
อนุสัย



หากปล่อยให้สักกายทิฐิ
เกิดขึ้นสู่ขวนะ ตัณหา มานะ ทิฐิ
เกิดขึ้นบ่อยๆ จะเห็นด้วยความวิปัสสนา
เห็นว่าเที่ยง เป็นสุข งาม มีอึดตา



ที่ผ่านมาเราปล่อยให้สัตว์บุคคล อัดตาตัวตน เกิดที่ชวันะทุกวัน
นี้แปลว่าวิปัสสนาญาณไม่เกิด ต้องตั้งต้นใหม่

ต้องมนสิการใหม่ว่า

กายกรรม วาจากรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลทำกรรม มีเพียงชั้น ๕ ที่ผลักพฤติกรรม
ทางกายออกมา เรียกว่ากายกรรม

ชั้น ๕ ที่ผลักคำพูดออกมาเป็นวาจากรรม

กระบวนการความคิดที่เป็นไปในใจเป็นมโนกรรม

แท้ที่จริงไม่มีสัตว์บุคคลใดๆเลย เป็นเรื่องของรูปนามชั้น ๕ ที่กำลังหมุนเป็น
ไปอยู่ในอริยาบทยืน เดิน นั่ง นอน

อนุโพธญาณ ญาณปัญญาที่เกิดขึ้นก่อนการตรัสรู้

เริ่มตั้งแต่ทวิสุตติ กังขาวิตรณวิสุตติ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุตติ

ปฏิบัติทาญาณทัสสนวิสุตติ

นามรูปปริจเฉทญาณ ปัจจยปริคคทญาณ จนถึงสังขารูปกชาญาณ อนุ

โลมิคญาณ เป็น โลภิยะ



ส่วนมรรคญาณทั้ง ๔ โสตาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค
อรหัตตมรรค เรียกว่าปฏิเวทญาณ เป็น โลกุตตรญาณ

ย่อมห้ามการปฏิบัติผิดในผล สำคัญผิดในชั้น ๕

เราสามารถห้ามต้นหา มานะ ทิฏฐิ ที่เกิดขึ้น ในจิต ที่เห็นเป็นสัตว์บุคคลได้แล้ว

จึงส่งผลทำให้ญาณปัญญาเห็นกระแสชีวิตชั้น ๕ ตามความเป็นจริง

ความไม่งาม ความไม่เที่ยง ความไม่ทุกซ์ ความไม่อนัตตาปรากฏชัด

ความวิปริตผิดเพี้ยนจะไม่เกิดขึ้นอีกเลย

เวลาเราดำเนินชีวิตด้วยปัญญา มีกัมมัสสกตาสัมมาทิฏฐิชัด แล้วรู้ว่ากระแสชีวิต

จริงๆคือชั้น ๕ เวลาเราไปปฏิสัมพันธ์กับบุคคลทั่วไป เราจะมีขันติสังวรชัด

มีวิริยะสังวร สติสังวร ปาติโมกข์สังวร ญาณสังวร ที่จะปฏิสัมพันธ์ด้วยสติ

ปัญญา ความเพียรที่ชัดขึ้น กรณชาติเกิด เมตตาแท้เกิดขึ้น มุทิตาแท้ อุเบกขา

แท้จะเกิดขึ้น

คำถาม ยังติดใจในตอนรับประทานอาหาร เกิดตัณหาขึ้น

ตัณหาชอบใจไม่ใช่เราชอบใจ
ตัณหาพอใจในสี เสียง กลิ่น รส สัมผัส พอใจในยี่ห้อของอาหาร
ถามตัณหาว่าพอใจในอะไร
อัตรตาเป็นผู้กิน อัตรตาเป็นผู้เคี้ยว อัตรตาเป็นผู้ลิ้มรส
อัตรตาเป็นผู้เห็น หรือจักขุวิญญาณเป็นผู้เห็น
อัตรตาได้ยิน หรือ โสทวิญญานได้ยิน
อัตรตา รู้กลิ่น หรือ ฆานวิญญานรู้กลิ่น
อัตรตา รุ้รส หรือ ชิวหาวิญญานรู้รส
อัตรตา รู้สัมผัส หรือ กายวิญญานรู้
อัตรตา รู้เพลิตเพลิน หรือ มโนวิญญานรู้

นี่คือทุกขสังขะที่ สมุทยสังขะปรุงแต่งมาให้

ความสุขที่เกิดขึ้น สุขเพราะเสพ หรือ สุขเพราะได้ศึกษาได้รู้
ชอบเพราะอะไร เจาะเข้าไปดูว่าดีจริงอย่างที่ตัณหาบอก
หรือไม่ ทิฏฐิ มานะชุตนบอกหรือไม่
คายนาคู หรือ ดูตอนปีสสาวะอุจจาระ ดูให้ครบ

บนโลกใบนี้ไม่มีรางวัลชีวิตอะไร มีแต่โทษทั้งนั้น
ไม่ต่างอะไรกับหมู่นอนที่อยู่นบนกองอุจจาระ แล้วชูคอว่าได้
กองอุจจาระใหญ่กว่านอนตัวอื่น

คำถาม มีปัญหาตรงข้ามคือทานอาหารแล้วมณสิการถึงความไม่สะอาดแล้วเกิดรังเกียจอาหาร

เวลาโลภะ ทิฏฐิ ถูกผลักออก ก็ปิดไปทางโทสะ เป็นการ
รังเกียจแบบโทสะ

ให้พิจารณาต่อว่า มันไม่มีอาหารอะไรที่สะอาดจริง
ต้องเข้าใจความจริงของชีวิต ความสะอาดคือนิยามของเราที่ไป
คิดกันเอง ในกายนี้ไม่มีอะไรสะอาดเลย จริงๆเราล้างกายข้าง
นอกออก แต่กายภายในก็มีแต่ของไม่สะอาด ผมก็ไม่สะอาด
ขน เล็บฟัน ไม่สะอาด ไม่มีอะไรสะอาดเลย
มันไม่งามแต่เราไปเห็นว่างาม มันไม่เที่ยงแต่เราไปเห็นว่าเที่ยง
เราไปเห็นเป็นอัตตาตัวตน ไม่มีความสุข มีแต่ทุกข์ที่เกิดขึ้น มี
แต่ทุกข์เท่านั้นที่ตั้งอยู่ ทุกข์เท่านั้นที่ดับไป

เห็นความจริงแบบนี้แล้วจะเห็นความจำเป็นที่ต้องกิน
ข้างในก็ไม่สะอาดอยู่แล้ว ข้างนอกก็ไม่สะอาดอยู่แล้ว
แต่มีความจำเป็นที่จะต้องให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ ถ้าไม่มีความแข็งแรงของ
ร่างกายแล้ว สติปัญญามันเกิดขึ้นไม่ได้จริงๆ เป็นเรื่องยุ่งยาก
การหมุนอริยาบท ๔ ให้เป็นไปอย่างสะดวกคล่องแคล่วให้เป็นไปกับ
ศีล สมาธิ ปัญญา จะต้องแข็งแรง ถ้าไม่แข็งแรงจะไม่ได้กายภาวนา
จิตภาวนา ปัญญาภาวนา

เราไม่ได้เห็นด้วยโทสะ แต่เห็นด้วยปัญญา แล้วชื่นใจมาก
ที่เห็นความจริงของกระแสชีวิตนี้ พระพุทธดำรัสของ
พระพุทธเจ้าจริงแท้ไม่แปรผัน

คำถาม เวลาปฏิสัมพันธ์กับคนทั่วไป ยังรู้สึกมีแตกต่างจากคนที่รู้จัก

ต้องถามว่าพิเศษคืออะไร เอาอะไรเป็นตัววัด เช่นความคุ้นเคย เป็นญาติอย่างยิ่ง บุคคลคนนี้ได้คือชั้น ๕ รูปชั้น ๓ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นหนึ่งในกระแสชีวิต และบุคคลนี้ได้ดำเนินชีวิตด้วยอะไรเป็นหลัก มีวิชา ตัณหา อุปาทาน หรือมีวิชา สติ ความเพียรเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

แม้คนที่เรารู้จักคุ้นเคย ถ้าเค้าดำเนินด้วย วิชา ตัณหา อุปาทาน ก็ไม่ต่างอะไรกับอีกคนที่เราไม่รู้จัก ก็ไม่ต่างอะไรกัน ทั้งสองคนที่กำลังดำเนินด้วยทุกขสังขะ และสมุททยสังขะ ดำเนินคนละทางกับคนที่กำลังประกอบมรรค เราเห็นตรงนี้หรือไม่ ถ้าเราทำตามเขาก็ประกอบสมุททยสังขะ ได้ผลเป็นทุกขสังขะ ก็ไม่ต่างอะไรกัน ฟังธรรมหรือไม่ฟังธรรมก็ไม่ต่างกัน

การฟังธรรมที่ได้ความต่างคือที่เราได้สติสัมปชัญญะ ในการดำเนินชีวิตเราไม่ประกอบสมุททยสังขะ แต่เราประกอบมรรค เห็นสังขะตามความเป็นจริง เห็นจุดหมายชัดคือนิโรธ

ชีวิตเป็นทุกข์เพราะเป็นที่ตั้งอุปัทวะคือมหันตภัยมากมาย
เกิดแล้วไม่จบ แก่ เจ็บ ตาย เป็นการหมุนไปของกระแสชีวิต
ที่ไม่หยุดการสืบทอด การเวียนว่ายตายเกิด ไม่หยุดตัว
กระแสชีวิตที่หยุดหมุนเรียกว่านิพพาน

การที่เราติดสมมติ เพราะเราไม่เห็นทุกข์
ยังเห็นด้วยอัตตาทัตตวนอยู่
ราคะ โทสะ โมหะ เป็นอันตรายในตัวเอง เป็นข้าศึกภายใน
เพศฆาตภายใน ศัตรูภายใน
กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต
แม้กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต
ก็ล้วนเป็นภัย ในการนำไปให้หมุนไปในสังสารวัฏ

มีชั้น ๕ เต็มไปหมดในกระแสชีวิตนี้

การเห็นความจริงของชีวิต ต้องแยกให้ออกระหว่างสมมติกับสภาวะธรรม
บัญญัติทั้งหลายเป็นที่ตั้งทำให้สัตว์ทั้งหลายติดสมมติอยู่
แล้วไม่สามารถเข้าไปเห็นเนื้อแท้ของกระแสชีวิตได้



เพราะมีชั้น ๕ คำว่า พ่อ แม่ ปู่ ตา ย่า ยาย จึงมี
เพราะมีชั้น ๕ กาลบัญญัติจึงมี

ชีวิตมันไม่เคยหยุดการเกิดดับสืบทอดเลย ทั้งรูปธรรมและนามธรรม
เราต้องเข้าใจความจริงของชีวิต
แล้วแทรกบัญญัติเข้าไปเห็นความจริงของสภาวะธรรมให้ได้

ต้องไม่ติดอยู่แค่บัญญัติ
ต้องฉลาดว่าบัญญัติอย่างไรใช้ในสถานการณ์อย่างไร
ต้องปฏิบัติต่อสมมติให้ถูกเพื่อเป็นการปฏิบัติต่อกัน ให้ถูกต้องดีงามด้วย
แต่ปัญญาเชิงลึก ในชั้นของปรมัตถธรรมแล้วมันไม่มี
ต้องไปเห็นความจริงของชีวิต จึงจะไม่ยึดติด

เมื่อมีขั้น ๕ มีกระแสชีวิตแล้ว
มันเป็นที่ตั้งของตณฺหะนามนัปประการ เรียกว่าอุปทวะน้อยใหญ่
ถ้าขั้น ๕ ไม่มีเสีย ทุกข์จะมาจากที่ไหน



บุคคลใดถอดตณฺหา อุปาทาน โมหะ ออกได้ด้วยกำลังของอริยมรรค
บุคคลนั้นก็ละทิ้งขั้น ๕ และหยุดการเกิดขึ้นของขั้น ๕ เสียได้
นั่นเรียกว่าการดับทุกข์ เข้าถึงพระนิพพาน